

Elias Canetti

Sözcüklerin Bilinci

Deneme

Türkçesi: Ahmet Cemal

İçindekiler

Çevirenin Notu	9
Önsöz	11
Hermann Broch	15
Güç ve Hayatta Kalmak	32
Karl Kraus ya da Direnişin Okulu	52
Acımasız Dostla İkili Söyleşi	66
Gerçekçilik ve Yeni Gerçeklik	87
Sözcük Bunalımları	94
Speer'e Göre Hitler	100
Konuşmalarıyla Konfüçyüs	134
Tolstoy	142
Doktor Haşiya'nın Hiroşima Güncesi	151
Georg Büchner	161
İlk Kitap: Körleşme	176
Öteki Dava: Kafka'nın Felice'ye Mektupları... ..	190
Yazarın Uğraşısı.....	298

HERMANN BROCH

50. Yaşgünü İçin Söylev

Bir insanın ellinci yaş gününden yararlanarak ona herkesin önünde seslenmenin, onu yaşamının yoğun bağlamlarından neredeyse zorla dışarı çıkarmanın; yaşamındaki gizli ve gerçek yalnızlığın, o hep yazgisına boyun eğen yumuşakbaşlı yalnızlığın hiç kuşkusuz yeterince acı kaynağı olmasına karşın, sanki buz gibi ve karşı çıkılması olanaksız bir yalnızlığa yargılıymışçasına, o insanı herkesçe ve her yandan görülebileceği bir yükseklığe çıkarmanın kendine özgü, güzel bir anlamı var. Sanki şöyle seslenilmektedir bu insana: Korkma artık, çünkü yeterince korktun bizler için. Bizler, hepimiz ölmek zorundayız; ama senin için de geçerli mi bu zorunluluk, orası henüz kesin değil. Belki de gelecek kuşaklar önündeki temsilcimiz, yalnızca senin söylediklerin olacak. Sadakatle, onurla hizmet ettin bizlere. Zaman, senden vazgeçmeyecek.

Ve bu sözlere, sanki büyülüymüşlercesine, tüm etkinliklerini kazandırabilmek için, altlarına elli yılın damgası vurulmaktadır. Çünkü geçmiş, düşünce evrenimizde yüzyıllara bölünmüştür; yüzyılların yanında başkaca hiçbir şeyin yeri yoktur. İnsanlık, belleğinin büyük bağlamı söz konusu olduğunda, önemli ve kendine özgü bulduğu her şeyi yüzyılların torbasına doldurur. Bu zaman parçasının göstergesi olan sözcüğün kendisi de bir saygınlık kazanmıştır. Gizemli ve yalnız rahiplere özgü bir dilde konuşuluyormuşçasına, yüzyıllardan söz edilmektedir. Eskiden ilkel halkların daha küçük sayılara, Üç'e, Dört'e, Beş'e, Yedi'ye tanıdıkları sihirli güç, artık yüzyıla geçmiştir. Dahası, geçmişin yalnızca şimdiki zamana ilişkin hoşnutsuzluklarına bir kez daha rastlayabilmek için dolanıp duranlar, başka deyişle, bilinen tüm

yüzyılların düş kırıklıklarıyla yüklü olanlar da düşledikleri geleceği daha iyi yüzyıllara bölerler.

Yüzyıl, hiç kuşkusuz insanoğlunun özlemlerini içine alabilecek kapsamda bir ölçü. Çünkü çok talihli olan, yüz yaşına değin yaşayabilir; bu, zaman zaman rastlanan bir olgu; ama güçlü bir olasılık değil. Bu yaşa gerçekten ulaşabilenler, şaşkınlıkla ve bir sürü öyküyle kuşatılırlar. Eski kroniklerde bu kişiler, adları ve mevkiileriyle özellikle anılırlar. Onlara gösterilen ilgi, zenginlere gösterilenden çoktur. Bu denli uzun bir yaşamın üstesinden gelmeye yönelik şiddetli istek, ondalık sistemin yürürlüğe konmasından sonra, yüzyılı şimdi bulunduğu yüksek düzeye getirmiş olmalı.

Elli yaşına erişen insanı kutlayan zaman ise, onu yarı yolda karşılar. O insanı korunmaya değer bir varlık olarak gelecektekilere uzatır. Belki de kendi istencine karşın onu, kendilerinden çok gelecektekiler için yaşamış olan küçük azınlık içersinde açık ve seçik görülebilen bir konuma getirir. Onu yuvarlak bir tepenin üstüne çıkarmış olduğundan ötürü sevinç duyar ve bu sevincini bir umut kırıntısıyla birleştirir: Yalan söyleyemeyen o insan, belki de müjdelenmiş ülkeyi görmüştür ve belki de daha bu ülkeden söz edebilecektir; bunu yaparsa, zaman ona inanacaktır.

İşte Hermann Broch, bugün bu dorukta; o halde açık konuşalım ve onun kişiliğinde, çağımızın temsilcisi olan çok az sayıda ki yazarlardan birini selamladığımız gibi gözüpek bir sav ortaya atmaktan çekinmeyelim; bu sav, ancak yazar sayıldıkları halde yazar olmayan pek çok kişiyi burada sayabilseydim gerçek ağırlığını duyurabilirdi. Ama bence böyle bir cellatlığı üstlenmekten daha önemli olan şey, bir yazarın çağının temsilcisi olabilmesi için o yazarda birlikte var olan, birbiriyle çatışması gereken nitelikleri ortaya çıkarmaktır. Böyle bir araştırmaya dürüst bir tutumla girildiğinde, ortaya çıkacak görünüm tedirgin edici olacak, uyumlu bir yanı ise hemen hiç bulunmayacaktır.

İçinde yaşadığımız yoğun ve dehşet kokan gerilim, özlemini çektiğimiz hiçbir fırtınanın bizi elinden kurtaramayacağı gerilim,

bütün alanları egemenliği altına aldı; dahası, şaşırarak olgusunun ötekilere oranla daha özgür ve daha arı kalmış alanında bile egemenlik kurdu. Çağımızı çok kısa tanımlamak gerekseydi, birbirine en karşıt şeylere aynı zamanda şaşılabilen çağ denebilirdi. Örneğin aynı zamanda hem bir kitabın etkisini binlerce yıl sürdürmesine, hem de bütün kitapların daha uzun süre etkin olmasına şaşırarak. Hem tanrılara duyulan inanca, hem de her saat yeni tanrıların önünde diz çökmeyişimize şaşırarak. Hem yargılı olduğumuz cinselliğe, hem de bu bölünmenin daha derinlere uzanmayışına şaşırarak. Asla istemediğimiz ölüme ve daha ana rahmindeyken gelecekte olup biteceklerin acısından ölmeyişimize birlikte şaşırarak. Şaşırarak, bir zamanlar büyük bir olasılıkla o sözünün edilmesinden hoşlanılan, görüntüleri daha pürüzsüz ve dingin bir yüzeye yansıtılan ayna idi. Günümüzde ise bu ayna parçalanmış durumda ve şaşkınlığın kırıkları küçüldü. Ama en küçük kırıktan bile bir görüntü tek başına yansımıyor; kendi karşıtını da acımasızca beraberinde sürüklüyor; gördüğün ne olursa olsun ve ne denli az olursa olsun, senin görme eylemin onun kendi kendisini geçersiz kılmasına yol açıyor.

O halde yazarı aynada yakalamaya çalıştığımızda, onun konumunun günlük yaşamın acı çeken parçacıklarından farklı olmasını bekleyemeyiz. Çok yaygın bir yanılgıya, büyük yazarların zamanlarını aştıkları yanılgısına daha baştan karşı çıkmalıyız. Kimse kendiliğinden çağını aşmaz. Bu türden bir yücelik yoktur aslında. Belki eski Yunan'da vardı yüceler, ya da bazı barbar kavimlerde. Onlar da güle güle kullanmış olsunlar; zamanından bu denli uzak düşebilmek için insanın nice körleşmelere uğramış olması gerekli; kendini tüm duyularının algılayışlarına kapamak hakkı da kimsenin elinden alınamaz.